

Ti podatki bodo s pomočjo zemljevida nekoliko olajšali našim čitateljem pregled čez zamotane makedonske razmere. Ta dežela, ki je namešana s tolikimi narodnostmi in v kateri se bojujejo med seboj najrazličnejše kulture, bi bila pač vredna, da se osvobodi turškega jarma in dobi tako upravo, v kateri se morejo razvijati duševne sile. Turčija je dovolj jasno pokazala, da ni zmožna uvesti potrebnih reform; manjka ji moči in tudi volje za to. Zato so pa kulturne države poklicane, da rešijo te krepke in za visoko kulturo sposobne jugoslovanske rodove iz sedanjega nevrednega in neznosnega stanja.

Dr. E. L.

Esperanto. Kaj je esperanto? Moderni volapük, nov svetovni jezik, umetno prirojen in sestavljen, kateri ima doslej še največ upanja, da postane kdaj nekaka „lingua franca“ med olikanci celega širnega sveta. Duhovita iznajdba Schleyer-ja — volapük — je imela v početku dokaj privrženec, a sedaj je skoro zapala pozabnosti. Esperanto pa mogoče prodre. Esperanto-jezik je sestavil neki dr. Zamenhof. Rodil se je v poljsko-židovskem mestu Bialystoku. Že kot deček je opazoval, kake težkoče so imeli ljudje pri občevarju, ko niso razumevali drug drugega. Že tedaj je uvidel, da s skupnim jezikom pade ena največjih bariér med narodnostmi. V šoli se je učil francoščine in nemščine. Ko se je v petem gimnazijskem razredu začel učiti angleščine, ga je očaral preprosti sestav tega jezika. Začel je razmišljati, primerjati korenike in besede, in polagoma se je rodila ideja o novem svetovnem jeziku. Leta 1887. je izdal v poljščini pisano knjigo o tem predmetu. Novemu jeziku je tedaj nadél ime „esperanto“. V malo letih je Zamenhof-ovo ime zaslulo po svetu. Esperantisti so se navdušeno zglasili tuintam. Dandanašnji šteje esperanto do 80.000 privrženec. Od leta do leta, v novejšem času tudi od dne do dne, raste njihovo število. Največ je Francozov, potem pridejo Rusi. V najnovejšem času pa so se pred vsem začeli ogrevati za ta jezik tudi Angleži. Esperanto - klubi kar rastejo iz tal. Esperanto - časniki širijo to gibanje, med njimi „La lingua internacia“ in „L' esperantiste“ v francoskem jeziku. Esperantisti so preveli že Hamleta v svoj jezik in izdali okoli 150 del. Sestav tega jezika je jako preprost. Besedni zaklad je docela vzet iz znanih, modernih jezikov, največ iz francoščine, laščine, Latinsčine in angleščine. Slovnica je sila enostavna. Esperanto pozna samo določni člen in sicer za vse spole, skloni in števila obliko „la“, n. pr. la patro (oče), la patrino (mati), la fratoj (bratje). Vsi samostalniki se končujejo v ednini na — o, v množini na — oj, n. pr. libro (knjiga) — libroj, onklo (stric) — onkloj. Četrty sklon se tvori tako, da se pridene končnica — n, n. pr. la pomo (jabolko); mi havas la pomon (imam jabolko). Ženski samostalniki se tvorijo iz moških s tem, da se pred o, oj vtika „in“,

n. pr.: filo (sin) — filino (hči); fratoj (bratje) — fratinoj (sestre). Prednica „mal“ pred samostalnikom pomeni samostalnik nasprotnega pomena, n. pr.: amiko (priatelj) — malamiko (sovražnik). Vseh črk šteje ta jezik 28. Vsaka beseda se tako izgovarja, kakor piše. Esperantisti trdijo, da se olikan človek, ki je večš modernim jezikom, za silo priuči novemu jeziku v par dneh v toliko, da brez težkoč čita tiskane knjige. Lev Tolstoj je to zmogel v dveh urah. Kot zgled jezika navajamo: „La viro dinas, ke la virino ne estas tiel fonta kiel li. Certe! Sed la ĉevalo estas pli fonta ol la homo; la elefanto trotante sur li pulvorigus lin. — Moŝ govori, daje žena slabejša kot on Gotovo! Toda konj je močnejši od človeka. Slon, hodeč po njem, ga zdrobi v prah.“ O priliki izpregovorimo še kaj več o tem jeziku v našem listu. Vse kaže, da se bomo prej ali slej morali seznaniti z njim.

„**Francoska akademija**“, slavni „nesmrtni“ zbor štirideseterih, kateri se po volitvi vedno izpopolnjuje, kadar izgubé kakega člana, je po smrti De Borniera izvolila dramatika Rostanda za akademika. Kakor znano, je akademija odklonila kandidaturu Zolovo zaradi nenravnosti njegovih spisov. To je dalo povod ostrim napadom na akademike, a jim vendar ni zmanjšalo veljave. Slovesno je akademija vzprejela Rostanda dne 4. junija po običajnem obredu. Novi akademik je najprej predaval o življenju in o zaslugah svojega prednika, naglašajoč pesniško vrednost De Bornierove „La file de Rolland“, in nato je predsednik de Vogüé slavil novega člana, kateri je dosegel največji uspeh s svojo dramo „Cyrano de Bergerac“. Rostand se je odvrnil od realizma in segel zopet nazaj k romanticizmu.

„**Laus vitae**.“ Pod tem naslovom je izdal italijanski pesnik Gabriele d' Annunzio veliko zbirko lirčnih spevov, v katerih se najodločnejše bori za zmago starega poganstva nad krščanstvom. „Novi Italiji“ hoče pokazati pota „nove kulture.“ Mazzini že je pisal, da nastopa tretja doba, v kateri naj Italija gospoduje svetu. Prva doba je bilo starorimska, ko si je rimsko poganstvo podjarmilo svet. Druga doba je bila krščanska, ko je papeštvo zavladovalo civilizaciji. In tretja doba? D' Annunzio kliče zopet staro poganstvo, zbuja stare bogove in jih hoče z evangelijem materialističnega uživanja povzdigniti zopet na prestol. Stare Muze kliče k življenju in jim pridružuje še deseto Muzo, katéra naj odslej vlada. Ta bodi Energeia. Vse pridobitve nove dobe hoče ločiti od krščanstva in na njih podlagi osnovati novo poganstvo. S tem evangelijem bo baje Italija zopet zavladovala svetu, to bo:

il tuo trionfo, popol d' Italia,
sull' età nera, sull' età barbara,
su i mostri onde tu con serena
giustizia farai franche le genti.

To je vodilna misel D' Annunzieva. Hotel je poleg Danteja, pesnika krščanskega modroslovja, postati

veliki pesnik modernega poganstva. Z neštevilnimi staropoganskimi reminiscencami je napolnil svoje delo, hoteč biti skrivnosten kakor Dante. A te pesmi si pač ne bodo osvojile sveta, kakor si ga je velikega pesnika „Divina commedia“.

Bukovinske šole. Dobili smo v roke šematizem bukovinskih ljudskih šol in učiteljev, iz katerega posnemamo nekaj podatkov, ki nam kažejo stanje narodnega šolstva v Bukovini. V celi Bukovini je 101.531 otrok v šolski starosti, toda v šolo jih hodi samo 82.971, med njimi 43.202 dečka in 39.762 deklic. Šolskega nauka torej ne uživa 18.560 otrok. V verskem oziru so se delili otroci na: pravoslavni 57.444; rimsko-katoliški 10.674; judovski 9584; evangeljski 2791; grško katoliški 2103; armensko katoliški 29; drugih 46. Po narodnosti jih je bilo: 30.798 Rusinov; 28.947 Rumunov; 19.004 Nemci (očevidno nekaj židov); 3002 Poljaka; 1098 Ogrov; 122 drugih. Z ozirom na učni jezik so se delile šole: v 161 z rusinskim učnim jezikom, 128 z rumunskim, 52 z nemškim, 25 z nemško-rumunskim, 11 z nemško-rusinskim, 9 z nemško-rumunsko-rusinskim, 5 z rumunsko-rusinskim, 3 z ogrskim, 2 z nemško-rusinsko-poljskim, 1 s poljskim, 1 z armenskim (?), 1 z mažarsko-rumunskim, 1 z nemško-poljskim, a eno celo z nemško-rumunsko-rusinsko-poljskim. V bukovinskih šolah je torej mogoče vzgojiti mnogo filologov in jezikoznanec, a česa drugega se še nauče v primernem razmerju, tega nam šematizem ne pove — pristavlja „Literaturno-naukovi Vistnyk.“ L.

Elektrika in vodne sile. Vedno bolj se bližamo dobi elektrike; doba para se umika na vseh koncih. To se posebno opazuje pri železnicah. Na Angleškem bo v malo letih na mnogih železničnih progah vladala elektrika, in brez dima in neprijetnega hrušča bodo tekale po starem tiru električne lokomotive. Na kontinentu se v tem oziru izvečine še delajo poizkusi. Samo Italija je izjema. Nekaj znamenitih prog električne železnice je že odprtih in več jih je v delu. Laška ima mnogo hitrih rek in zato mnogo vodnih sil. Te doslej nedvignjene zaklade so porabili srečno za proizvodnjo elektrike na železnicah. Najimnitnejša železnica je speljana v dolini Valtellina, ki veže Lecco z Chiavennom. Vso potrebno silo daje iz reke Adde zajeta voda, goneč turbine, ki proiz-

vajajo 6000 konjskih sil. To pa je le majhen drobec zakladov, katere hranijo reke evropskih hribovitih krajev. Na Francoskem so proračunali, da imajo reke v njih tepah do tri milijone konjskih sil. Doslej izrabljajo samo 500.000 konjskih sil. V Severni Ameriki izrabljajo 132.330 konjskih sil vodne moči za proizvodnjo elektrike. Zanimivo bi bilo poizvedeti, koliko se uporablja prelepih vodnih sil v Avstriji? Zdi se, da smo tudi v tem oziru zaostali za svojimi sosedi.

Moderno preseljevanje narodov. Boj za življenje, pohlep, nezadovoljnost žene na leto sto in sto ljudi z domače zemlje v tujino. Neverjetno razvita prometna sredstva pospešujejo to gibanje. Pred vsem velikansko je to gibanje v Zedinjenih državah. Po zadnjem ljudskem štetju štejejo leta 76 milijonov prebivalcev. Od teh je 10 in pol milijonov priseljencev, 13 in pol milijona se jih je rodilo od naseljencev. Kako narašča osobito izseljevanje Slovanov, kaže dejstvo, da se je v Ameriko leta 1881. izselilo iz Rusije samo 10.655 ljudi, leta 1902. pa 107.347 ljudi, iz Avstrije leta 1881. 27.735 ljudi, leta 1902. pa 171.989 ljudi. Pravi „dorado“ izseljencev pa je sedaj Kanada. V to deželo se je naselilo leta 1902. nad 200.000 ljudi. Prišli so od vseh krajev sveta, tudi iz — Zedinjenih držav.

142 izdaj po 1000 eksemplarov je doživelo delo danskega pastora Gustava Frenssena „Jörn Uhl“. Roman, ki je izšel v Berlinu pri G. Grote-ju, je pač nekaj „modernega“ in občinstvo ga kar požira. Zanimivo pa je, da delo ni v svoji celoti niti umetniško, niti posebno zabavno. R. Kralik pravi, da je uverjen, da se skoro preživi tako, da ga nihče več ne bode omenjal, kakor se je to zgodilo s knjigo „Rembrandt als Erzieher“.

Največji človek je orjak Fedor Mahnov. Visok je 2 m 38 cm. Glava mu je bolj drobna, a sicer je popolnoma proporcionalnega telesa. Njegovi starši so ljudje navadne velikosti. Pravijo, da taki velikani ne živijo dolgo.

Najmlajši profesor na svetu je gotovo Albert Spalding, 13letni deček, ki je nastavljen za profesorja na višji glasbeni šoli v Bologni. Albert Spalding je imeniten goslar in slavé ga že zdaj za drugega Paganinija.

